

14. *Gevangen in een cel*

Als een verdachte wordt aangehouden volgens de regels van het Wetboek van Strafvordering, dan moet deze *terstond overgebracht worden naar een plaats van verhoor en geleid worden voor de (hulp)officier van justitie*. Dat klinkt erg formeel, maar het komt er in feite op neer dat de man of vrouw in kwestie naar het politiebureau wordt overgebracht en ingesloten wordt in een politiecel. Wij sluiten mensen nooit *op*, maar *in*. Dat is een typische vakterm. Voor de buitenstaander klinkt het als een routineklus. Op den duur wordt het dat ook wel, maar als ik er goed over nadenk gebeurt er toch heel wat.

Eerst heb je te maken met de aanhouding zelf. Wat is de reden ervan? Waar wordt de persoon van verdacht en onder welke omstandigheden wordt hij of zij aangetroffen? In een huis of op straat, in een winkel of op het werk? Is er sprake van verzet, in vaktermen wederspanningheid genoemd? Wat is het voor iemand, een *fatsoenlijke burger* die in de fout is gegaan door iets te kopen dat gestolen is of gaat het om iemand die valsheid in geschrifte heeft gepleegd om extra geld te vangen van de Sociale Dienst? Betreft het een doorgewinterde crimineel, die van alle markten thuis is en verdacht wordt van ernstige vermogens- of geweldsdelicten? Het kan een zwerver of een dakloze zijn, die voor de zoveelste keer ingebroken heeft of een drugsverslaafde, die op zoek is naar geld voor het volgende shot. Wat te zeggen van iemand die een kind vermoord of seksueel misbruikt heeft of van iemand die de partner op een gruwelijke manier van kant heeft gemaakt? Als je iemand binnen moslimkringen moet arresteren heb je de daar geldende regels te respecteren, bijvoorbeeld dat je de schoenen moet uitdoen. Ik heb nooit mijn schoenen uit hoeven trekken omdat ik nog nooit iemand in een moskee heb aangehouden, net zo min als in een kerk.

De gevaarlijkste aanhoudingen zijn die waarvan een ernstig vermoeden bestaat dat de verdachte bewapend is. Je weet natuurlijk nooit of iemand een vuurwapen zal trekken, maar sommigen hadden dit eerder gedaan en zodoende krijgt zo iemand de classificatie *vuurwapengevaarlijk*. In de meeste gevallen waarin dit bekend is, wordt een speciaal getraind arrestatieteam ingeschakeld. Zij treden snel en doordacht op, de verdachte wordt overrompeld zodat de kans klein is dat hij gewelddadig kan worden. Werken bij dit team heeft mij nooit aangetrokken, ik vond het maar niks. Heel veel en intensief trainen, grote risico's, altijd paraat staan en op de gekste tijden werken.

Ik heb mijn hele politieleven lang mensen aangehouden en opgesloten in een politiecel. Het ontbrak ons nooit aan kandidaten, die waren er veel te veel, het was geen zaak van vraag en aanbod, immers, de politie is een *non-profit* organisatie. Wat voor profijt zouden wij moeten trekken uit arrestaties, de meeste criminelen zagen we binnen de kortste tijd terug. Zij kregen het

predikaat *veelpleger*. Ik arresteerde deze verdachten, ook wel *draaideur-criminelen* genoemd, soms meerdere keren per jaar. Er waren er die meer dan honderd antecedenten achter hun naam hadden staan. De misdrijven varieerden van winkeldiefstallen tot gewelddadige berovingen. Ondanks de vele veroordelingen liepen ze vrij rond. Voor mij en veel collega's onbegrijpelijk. Ik dacht wel eens dat rechters niet van deze wereld waren, dat zij de ogen pas zouden openen wanneer ze zelf slachtoffer werden van een brute beroving in hun eigen huis. De herhaaldelijke confrontatie met dezelfde daders werd op den duur echter zo gewoon, dat deze gedachten naar de achtergrond werden verdrongen. Het was ondoenlijk mij steeds te moeten afvragen waarom die man of vrouw nog altijd vrij rondliep. Ik zou er te zwaar door worden belast, dus liet ik het voor wat het was en ging over tot de orde van de dag.

In de straat- of surveillancedienst werkte ik in ploegverband. Het team bestond uit minimaal acht leden en een brigadier. De brigadier was meewerkend voorman en nam zijn medewerkers op sleeptouw. Onze groep maakte er een sport van om gemiddeld een verdachte per dag op te pakken. Dat was vrij veel en het bracht ook veel papierwerk met zich mee. De administratie kon niet blijven liggen, aan de processen-verbaal waren termijnen gebonden. Overuren waren derhalve meer regelmaat dan uitzondering.

Bij de aanhoudingen kwamen menselijke waarden niet altijd op de eerste plaats. Het ging om personen, die meestal een ernstig strafbaar feit hadden gepleegd, of daar op zijn minst van werden verdacht. Nader onderzoek moest dit natuurlijk uitwijzen. Velen speelden de onschuld zelf, wat ik logisch vond, want er hing zo iemand de dreiging van langdurige opsluiting boven het hoofd en dat was toch het minste wat men wilde.

Iedere verdachte werd in een politiecel opgesloten. Dat is een cel van ongeveer vier bij twee meter, voorzien van een stenen slaapbrits, een metalen wc-pot en een betonnen muurtafeltje. In zo'n ruimte hing een geur, die ik heel typerend vond. Het had iets smerigs, iets menonwaardigs. De geur werd er door de verdachten zelf gecreëerd, maar ik had er een bepaalde afkeer tegen ontwikkeld. Niet dat ik de verdachten onmenselijk vond, maar die geur gaf precies de betekenis weer van hun afwijkende levensstijl.

Soms zat ik urenlang met een verslaafde drugsgebruiker of een dakloze in een verhoorkamer. Soms stonken ze zo erg, dat ik er bijna onpasselijk van werd. De spuitbussen met toiletspray waren in het cellencomplex niet aan te slepen, maar ik hield het vol, steeds beter. Het was niet alleen het angstzweet dat bij hen uitbrak, soms liep de ontlasting letterlijk weg tijdens de verhoren. De gebitten van drugsverslaafden verkeerden in een vergaande staat van ontbinding. Tandpoetsen deden zij al jaren niet meer. Zij droegen kleren die wekenlang niet gewassen waren, zichzelf wassen kwam niet bij hun op omdat ze elk moment van de dag alleen maar bezig waren met drugsgebruik of hoe aan drank en eten te komen.

Wanneer ik voor de zoveelste keer in deze omstandigheden zat, voelde ik mij zelf ook een gevangene. Ik zat soms urenlang in een verhoorkamer met de verdachte en onderging de marteling van de voortdurende stank. Als ik na zo'n werkdag thuiskwam ging ik eerst onder de douche.

Ondanks deze nare situatie verloor ik niet uit het oog dat ik op zoek moest gaan naar redenen voor hun gedrag. Meestal waren de antwoorden: *verkeerde vrienden, een slechte jeugd of gescheiden ouders*. Was wel te verwachten, voor alles in immers een reden.

Deze ervaringen leerden mij dat ik de verdachten ging zien als individu, zoals ik er zelf ook een was. Het was niet de manier waarop zij leefden of wat zij wel of niet gedaan hadden, maar het was om het simpele feit dat zij *mensen* waren. Voor sommige collega's bleven het slechte honden en crapuul. Op de een of andere manier knaagde het aan mijn geweten als ik mezelf weer eens had laten meeslepen in die opvattingen, maar ik herpakte me door de volgende arrestant opnieuw als een uniek persoon te benaderen. Ik begreep wel waarom collega's zo reageerden. Een langdurige confrontatie met de onderkant van de samenleving hakt er bij ons in.

Het heeft lang geduurd voordat ik op het werk openlijk over mijn aanpak durfde te praten, bang dat ik was om afgewezen of voor rare kwibus uitgemaakt te worden. Ik had van mijn collega's geleerd hard te zijn tegenover *dat tuig*, dat was de enige taal die zij zouden begrijpen. Die opvatting kon ik niet langer overeind houden toen ik zag, dat het mensen waren die opgesloten zaten in een cel, gevangen in hun eigen web, in hun zelfgemaakte valkuilen waren gestapt en niet wisten hoe daaruit te geraken. De meesten waren zich daar helemaal niet van bewust, logisch ook, want anders hadden ze wel uitgekeken. Zij wisten niet beter dan dat zij crimineel moesten zijn, in hun familie was dat heel gewoon. Zo waren ze opgevoed en het enige doel in hun leven was het verkrijgen van geld, drugs of spullen, ze moesten overleven in een wereld die zij niet konden begrijpen. Ze waren afhankelijk of verkeerden in een ondergeschikte positie, er was altijd wel een reden waarom iemand crimineel was of zich gewelddadig gedroeg. Over slachtoffers sprak de crimineel niet, of hij gaf ze de schuld. Het gebrek aan eigenwaarde was slechts een understatement, net zoals gebrek aan zelfvertrouwen, -liefde en -respect.

Agressie werd botgevierd op andere criminelen, op argeloze burgers of op vertegenwoordigers van de overheid. Binnen het politiebureau was er maar één partij waarop de agressie kon worden geprojecteerd en dat waren de politielui of de bewakers in het cellencomplex. Geen wonder, dat deze laatste twee categorieën zich dan ook wel eens lieten gelden tegenover de arrestanten. Twee conflicterende partijen bij elkaar in een cellenblok, dat vraagt om moeilijkheden.

Ondanks mijn humanitaire gevoelens bleef ik de politieman of de rechercheur, die deze personen liet insluiten, verhoorde en naar de rechtbank bracht of terugzette in de politiecel om later weer verder te gaan met de verhoren. Aan mij de taak om de verdachten ter verantwoording te roepen, of op zijn minst zover te krijgen dat zij gingen vertellen waarom ze tot hun daad waren gekomen. Meestal deed ik het verhoor samen met een collega, maar door de toename van het aantal zaken en de daarmee gepaard gaande werkdruk, kwam het steeds vaker voor, dat ik alleen met zo'n verdachte in een verhoorkamer was. Naar mij toe gedroegen zij zich zelden of nooit agressief. Mijn benadering was er eentje zonder veroordeling, maar wel een om samen met de ander te proberen achter de motieven te komen. Ze werkten vrijwel altijd mee aan het onderzoek, begrepen waarom ik de vragen stelde en lieten verbaal weten dat ze blij waren met deze benadering. Ze vonden dat ik ze met respect behandelde en dan deden zij dat ook met mij. Ik werkte elk verhoor af met vragen en antwoorden, die ik letterlijk opnam in hun verklaring. De emoties die in bijna elk verhoor werden getoond, omschreef ik tussen de vragen en antwoorden door. Na afloop liet ik ze hun eigen verhaal lezen of las deze voor en dan schoot de verdachte in de lach wanneer hij las dat zijn of haar getoonde emoties waren omschreven. Dat vond men wel zo eerlijk, kreeg ik dan te horen.

Een officiële verklaring kwam zodoende bijna altijd tot in detail op papier, net als een bekentenis. De ellende die het slachtoffer had moeten ondergaan werd niet vergeten of genegeerd. Elke verdachte werd er onverbiddelijk mee geconfronteerd, zo vaak als nodig was. Kennelijk werkte deze methode prima.

Het alleen zijn met een verdachte in een verhoorkamer heeft mij nooit ernstig verontrust. Als er sprake was van een dreiging, dan liet ik de deur op een kier staan.

In de verhoorruimte speelden zich taferelen af, die voor de leek nauwelijks te bevatten zijn. Ik heb het meegemaakt dat iemand vanuit het niets zijdelings van zijn stoel viel en voor dood bleef liggen. Hij bleek te simuleren.

Er zaten getrouwde huisvaders tegenover mij, die door hun eigen kinderen beschuldigd werden van de meest vreselijke dingen, zoals mishandeling en verkrachting. Achteraf bleek het soms te gaan om een valse aangifte. De minderjarige dochter had seks gehad met een vriendje en was niet meer ongesteld geworden. Om de zaken te verdoezelen werd het verhaal van de verkrachting verzonnen. Probeer zo iemand maar eens onbevooroordeeld tegemoet te treden, zeker wanneer de aandacht gericht moet zijn op een empathische benadering van het slachtoffer. In de jaren negentig werd daar in zedencursussen op gehamerd, er heerste een taboe op het stellen van voor de aangever vervelende vragen. Nu is dat anders, diverse valse aangiften zorgden ervoor dat de benadeelde partij kritischer wordt bevraagd. Bij het verhoor van de verdachte wordt de mogelijkheid niet uit het oog verloren dat hij vals is beschuldigd.

De verhoren in zedenzaken waren vaak erg pijnlijk en confronterend. Toch begon de verdachte zijn verhaal te vertellen, vaak tot in detail. Slechts een enkele keer was de confrontatie zo hard, dat men tot aan het einde toe bleef volharden in het verhaal, ook al lagen er hopen bewijs die het tegendeel lieten zien. Een keer heb ik dat meegemaakt. Ik had de verdachte urenlang aan de tand gevoeld, verspreid over een aantal dagen. Hij werd verdacht van jarenlang seksueel misbruik van zijn minderjarige stiefdochter. Aan het einde van het laatste verhoor keek ik hem minutenlang recht in de ogen, het leek een kwestie van tijd dat hij zou zwichten. Hij had de bekentenis als het ware op zijn voorhoofd staan. Ik zei keer op keer tegen hem dat ik hem niet veroordeelde, dat het erop aankwam of hij in staat zou zijn schoon schip te maken. Het was buigen of barsten. Uiteindelijk werd het barsten, de man was vermoedelijk zo bang voor de gevolgen, dat hij het niet over de lippen kon krijgen. Hij zei dat hij het in het midden liet of hij het gedaan had of niet en dat hij aan de rechter zou overlaten of er een veroordeling zou volgen of niet. Ik was ervan overtuigd dat hij de daden had begaan, maar het bewijs kon niet worden geleverd en hij werd op vrije voeten gesteld. Vrij was hij op zijn minst, het zwijgen zou hem zijn verdere leven belasten, daarvan was ik overtuigd. Ik had gedaan wat in mijn vermogen lag. Zulke moeizame en emotioneel zware verhoren lieten mij niet onberoerd, toch bleef ik mij er met volle overgave instorten.

Wat te zeggen van een vrouw van rond de vijftig jaar oud? Zij werd verdacht van moord op haar vriend. De vrouw had zichzelf verwaarloosd, ze zag er vies uit en ze stonk. Ik nam die vrouw bij de arm en ging met haar van de cel naar de verhoorkamer en terug. We praatten met elkaar, lachten en schreeuwden soms. Zij hilde af en toe en soms zaten we elkaar aan te kijken in een oorverdovende stilte. De vrouw bekende vanaf het begin haar daad tot in het kleinste detail.

Mijn groei als rechercheur nam geen gelijke tred met die van de meeste andere collega's. Ik volgde cursussen, kreeg met verdachten te maken, moest processen-verbaal maken, volgde technieken en tactieken, maar in mij ontwikkelde zich een bijzondere menselijke dimensie. Voor enkele collega's was mijn handelwijze een soort eye-opener, zij volgden met interesse mijn optreden en gingen niet alleen anders om met de arrestanten, maar ook met andere personen, zoals slachtoffers of getuigen. Wij spraken er openlijk over, maar gingen ook collega's uit de weg, die er niet voor open stonden. Het gaf mij hoop dat op deze wijze meer menselijkheid in de werkwijze van de politie op gang zou kunnen komen en dat er wellicht ooit een einde zou komen aan de machocultuur. De vooruitgang verliep niet zoals ik had gehoopt, het ging maar mondjesmaat en ik raakte min of meer teleurgesteld. De interesse voor het recherchewerk nam af en ik ging nadenken over mijn verdere carrière, waarvan het einde langzaam in zicht kwam.

Uiteindelijk heb ik de knoop doorgehakt, ik solliciteerde op een functie waarbij ik niet meer te maken had met daders en slachtoffers. Ik werd dienstplanner. De teruggang in salaris werd opgevangen middels een bevordering vanwege mijn 54-jarige leeftijd. De promotie was bedoeld als een beloning voor de jarenlange inzet. De rust keerde terug en lichamelijk werd ik weer gezond.

Ik voelde mij niet meer gevangen in een cel. Opeens had ik niet meer te maken met verdachten in een verhoorkamer, met aangevers en slachtoffers, met de tweeslachtigheid dader/slachtoffer. Ik voelde me bevrijd van een juk, dat door de jaren heen steeds zwaarder op mijn schouders was gaan drukken. Ik gooide het kordaat van me af en de verlichting was enorm.

Vandaag de dag spreek ik met collega's over die ontwikkeling en er zijn er steeds meer die mij daarover vragen stellen. Ik heb voldoende lering getrokken uit al die ervaringen. Ik luister in vol vertrouwen naar die signalen.